

Vzpomínka na Radka Obrtela

Jiří GAISLER

Ústav botaniky a zoologie, Přírodovědecká fakulta MU, Kotlářská 2, CZ–611 37 Brno; gaisler@sci.muni.cz

Dne 11. 8. 2011 nás nečekaně opustil Dr. Ing. Radoslav Obrtel, CSc. Odešel tak člověk nevšedního nadání, vzdělání, rozsahu vědecké i odborné činnosti, noblesního chování v tom nejlepším slova smyslu, vždy spolehlivý a ochotný pomoci když bylo třeba. Radek Obrtel se narodil 2. 2. 1925 v Brně, kde také vystudoval gymnázium a Vysokou školu zemědělskou, nyní Mendelovu univerzitu. Tam získal v roce 1949 titul inženýra (Ing. agr.) a dodatečně už jako absolvent v roce 1950 ještě doktorát technických věd (RtDr.). Už na gymnáziu a hlavně pak během vysokoškolských studií vznikla parta zoologicky zaměřených studentů a později absolventů, které více či méně ovlivnil jejich učitel, profesor Josef Kratochvíl. Členy této skupiny, spjaté odborně i lidsky na celý život, byli František Gregor, Radek Obrtel, Jaroslav Pelikán a Dalibor Povolný. Jejich původním pojátkem byl zájem o entomologii, které se pak věnovali jako svému zaměstnání nebo alespoň jako koníčku. Všichni se ve svém oboru stali významnými osobnostmi.

Radek Obrtel zůstal věrný entomologii resp. arachnoentomologii, protože publikoval nejen o různých skupinách hmyzu, ale také o pavoucích a sekáčích. Jako entomolog nastoupil v roce 1953 do Oddělení ochrany pícnin Výzkumného ústavu krmivářského v Troubsku u Brna. V roce 1969 pak přijal místo vědeckého pracovníka v Ústavu pro výzkum obratlovců ČSAV, kde zkoumal hlavně živočišnou složku potravy drobných hlodavců a hmyzožravců. Už před příchodem na ústav působil jako překladatel zoologických prací do angličtiny, v případě potřeby pomáhal i s němčinou. Jeho jazykové znalosti byly zcela mimořádné, na rozdíl od většiny jiných překladatelů také ovládal příslušnou vědeckou terminologii a pokud si nebyl jist cizojazyčným ekvivalentem některého slova nebo slovního spojení, snažil se to probrat s autorem článku. Už tehdy, v šedesátých letech, přeložil do angličtiny souhrny nebo celé příspěvky týkající se netopýrů, a to nejen od zoologů působících v Brně jako byl Ivo Grulich, Zdeněk Šebek, Milan Klíma nebo autor této vzpomínky, ale např. také články Vladimíra Hanáka působícího v Praze. Od prvního čísla ročníku 1966 se Obrtelovo jméno začalo objevovat v časopise Zoologické listy, kde působil jako oficiální překladatel odpovědný za angličtinu.

Přítomnost schopného a ochotného znalce angličtiny a navíc zoologa se jevila jako ideální v době přípravy první mezinárodní konference o výzkumu netopýrů. Jak je podrobně vylíčeno v knize *A Tribute to Bats* (Horáček & Uhrin 2010), myšlenka svolat takové setkání vznikla během diskusí s chorvatskou chiropteroložkou Beatricou Đulić při její návštěvě v Brně v roce 1965. Na vlastní přípravě konference se v dalších dvou letech podíleli především Vladimír Hanák, Milan Klíma a autor této vzpomínky. Všechny s tím související texty v angličtině revidoval nebo přímo

přeložil Radek Obrtel, i když tehdy ještě pracoval v Troubsku, jak bylo zmíněno výše. Obrtel se také zúčastnil konference, která se navzdory nepříznivé situaci (okupace Československa) konala ve dnech 6. a 7. září 1968 v galerii zámku Hluboká s následující exkurzí do Moravského krasu a Lednice. Pomoc Radka Obrtela během vlastního jednání, konferenčních exkurzí a zejména při přípravě konferenčního sborníku byla naprosto zásadní.

Účast na první mezinárodní konferenci věnované výhradně výzkumu netopýrů nastartovala naši odbornou spolupráci a troufám si tvrdit, že jsme, Vladimír, Milan a já, rozšířili řady Radkových kamarádů. K osobnosti Milana Klímy, který s Radkem a dalšími přáteli pózuje na přiložené fotografii, dlužno dodat, že do časopisu *Vespertilio* patří také. Třebaže původně ornitolog a později anatom, profesor na lékařské fakultě ve Frankfurtu nad Mohanem, je též výborným znalcem netopýrů. Jako autor a ilustrátor se podílel nejméně na osmi publikacích věnovaných těmto savcům. V roce 2012 oslaví osmdesátiny.

Těžko lze zjistit, kolik souhrnů nebo celých článků věnovaných netopýrům Radek přeložil do angličtiny. Jen mých vlastních je nejméně padesát a tak odhaduji, že celkem to bude víc než sto, možná dvě stě vědeckých publikací. K tomu ještě nutno přidat texty, které si sami autoři přeložili, ale Radek je revidoval resp. vylepšoval, a redakční úpravy anglicky psaných článků o netopýrech

Radoslav Obrtel (vpravo) a (zleva doprava): Jan Zejda, Oldřich Štěrba, Věra Gaislerová a Milan Klíma v roce 2006. Snímek byl pořízen u příležitosti návštěvy Klímy, žijícího v Německu, v Brně (foto J. Gaisler).

v časopisech a sbornících z konferencí. Jak se píše v nekrologu otištěném v Živě (Hudec & Zejda 2011), Obrtelova pomoc autorům se neomezovala na překlad, ale díky svému jazykovému nadání vylepšoval texty i po stránce stylistické, přičemž jedním z cílů byla maximální možná stručnost. Na zmíněný článek v Živě odkazují také pokud se týče dalších činností Dr. Obrtela, např. překládání populárně vědeckých knih nebo fotografování hmyzu a pavouků. Ke knihám uvedeným v článku doplním jednu, a to rozsáhlou monografii o chování zvířat, která podává také přehled anatomie živočichů a celého systému živočišné říše podle moderní fylogenetické taxonomie (včetně řádu letounů). Editorkou knihy je Charlotte Uhlenbroeková, původní anglický titul je *Animal life*, český překlad vyšel v roce 2009 pod názvem *Život zvířat*. Obrtel byl jedním ze tří překladatelů, kromě toho pomáhal objasnit sporná místa autoru této vzpomínky, který byl druhým překladatelem.

Radek Obrtel sehrál významnou roli také při přípravě a během Čtvrtého evropského sympozia o výzkumu netopýrů, které se konalo v Praze ve dnech 18.–23. srpna 1987. Tentokrát nebylo setkání ničím narušeno a počtem 221 účastníků ze 23 států bylo tehdy jedním z největších svého druhu. V postkonferenčním sborníku (Hanák et al. 1989) je otištěno 81 příspěvků z konference plus ještě několik desítek abstraktů těch referátů, které na konferenci odezdněly nebo byly vystaveny formou posterů, ale nebyly k otištění zaslány. Jméno Dr. Obrtela je uvedeno jako jednoho ze dvou recenzentů knihy.

Poslední a největší akce, 15. mezinárodní konference o výzkumu netopýrů, 23.–27. srpna 2010 v Praze, se Radek Obrtel osobně nezúčastnil, přesto ale vydatně pomáhal. Tak např. revidoval a vylepšil všechny mé anglické texty a proslovy před, během a po konferenci. Jednalo se o informaci na internetu pro účastníky exkurze do Moravského krasu a na jižní Moravu, zdravici při zahájení konference, úvod k plenární přednášce Merlinu Tuttlea, můj vlastní referát a povídání o netopýrech Sloupsko-šošůvských jeskyní pronesené přímo na místě. Celá tato jazyková pomoc byla zadarmo. Pokud je mi známo, pomáhal Radek také některým dalším českým účastníkům konference s referáty. Hlavně ale spolu se Steve Ridgillem přeložil nebo jazykově zkontroloval většinu článků otištěných ve výše zmíněné monografii *A Tribute to Bats* (400 stran), která byla vydána u příležitosti konání konference.

Radek nám pomáhal až do konce života. Jeho pravděpodobně posledním překladatelským činem je anglický souhrn knihy *Savci České republiky – Popis, rozšíření, ekologie, ochrana* (Anděra & Gaisler, v tisku). Jak bylo jeho zvykem, kromě vlastního překladu s námi ještě konzultoval sporná místa. Protože jsem byl tou dobou v Orlických horách, telefonovali jsem si mezi Brnem a Dobruškou ještě několik dní před jeho smrtí. Rukopis knihy byl odevzdán v září 2011 a Radkova pomoc při přípravě anglického souhrnu vlastně stále pokračuje až do té doby, než kniha (jak doufáme) vyjde. Její součástí je samozřejmě kapitola o netopýrech a zmínky o těchto savcích v několika obecných kapitolách.

Takže Radku, jménem všech našich chiropterologů ti děkuji za to, co jsi pro české a slovenské zájemce o savce řádu letounů, a tím i pro čtenáře tohoto časopisu, vykonal.

Literatura

- HANÁK V., HORÁČEK I. & GAISLER J. (eds.), 1989: *European Bat Research 1987*. Charles University Press, Praha, 718 pp.
- HORÁČEK I. & UHRIN M. (eds.), 2010: *A Tribute to Bats*. Lesnická práce s.r.o., Kostelec nad Černými lesy, 400 pp.
- HUDEK K. & ZEJDA J., 2011: Radoslav Obrtel: entomolog, mammaliolog a překladatel. *Živa*, **59** (5): LXXXIII.

došlo 26. 10. 2011